

HAYEF: Journal of Education

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Toplumsal Duyarlılık Ölçeği'nin Geliştirilmesi

Faruk BOZDAĞ¹ , Sabiha BOZDAĞ²

¹İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye

²Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye

Öz

Bireyin yaşadığı toplumdaki kişilere ve olaylara ilişkin sorumluluk duyması, toplumun refahı için olumlu sosyal davranışlar sergilemesi olarak tanımlanan toplumsal duyarlılık, günümüzde özellikle toplumsal sorunlarla mücadele etmek adına önemli özelliklerden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Bireylerde toplumsal duyarlılığı geliştirmeye yönelik etkin çalışmaların yürütülmesi, bu alanda geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış ölçme araçlarının geliştirilmesine bağlıdır. Bu kapsamda mevcut araştırmada üniversite öğrencilerine yönelik "Toplumsal Duyarlılık Ölçeği (TDÖ)"nin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma iki aşamadan oluşmuştur. Birinci aşamada ölçeğin açıklayıcı faktör analizi (AFA) ile güvenilirlik analizlerinin yürütülmesi için 297, ikinci aşamada ise doğrulayıcı faktör analizi (DFA), ölçüt geçerliliği ve güvenilirlik analizleri için 203 üniversite öğrencisinden veri toplanmıştır. AFA sonucunda 12 maddeden oluşan dört faktörlü bir ölçek elde edilmiştir. Bu ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı %72,04'tür. DFA sonucunda dört faktörlü yapı doğrulanmıştır. Ölçüt geçerliliği için TDÖ ile Toronto Empati Ölçeği ve Olumlu Sosyal Davranış Amaçları Ölçeği arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Güvenilirlik analizleri sonucunda ölçek için hesaplanan Cronbach Alfa katsayılarının 0,80 ve 0,75 olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak yapılan tüm geçerlilik ve güvenilirlik işlemleri, ölçeğin, üniversite öğrencilerinin toplumsal duyarlılık düzeylerini belirlemek için kullanılabilecek yeterlilikte olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Empati, olumlu sosyal davranış, toplumsal duyarlılık ölçeği, geçerlilik ve güvenilirlik

Development of Social Sensitivity Scale

Abstract

The way an individual feels about the people and events in the society they live in and their prosocial behavior for the welfare of society is defined as social sensitivity. Conducting effective studies of social sensitivity depends on the development of measurement tools with proven validity and reliability. Therefore, this study aimed to develop a Social Sensitivity Scale (SSS) for university students. The research consisted of two stages. During the first stage, data were collected from a total of 297 university students to conduct an explanatory factor analysis (EFA) and reliability analysis. During the second stage, data were collected from a total of 203 university students to conduct a confirmatory factor analysis (CFA), a reliability analysis, and assess criterion validity. As a result of the EFA, 12 items and four factors were obtained. The total variance explained by these factors was 72.04%. The structure was confirmed by performing CFA. The associations between the Toronto Empathy Questionnaire (TEQ) and the Prosocial Behavioral Intentions Scale (PBIS) were examined to assess criterion validity. The Cronbach's alpha values were determined as 0.80 and 0.75. All the validity and reliability analyses indicated that the scale was valid and reliable in determining the social sensitivity levels of university students.

Keywords: Empathy, social sensitivity scale, prosocial behavioral, validity and reliability

Bu çalışmanın bir bölümü 16-19 Eylül 2020 tarihinde çevrimiçi olarak düzenlenen Uluslararası Pegem Eğitim Kongresi'nde sözlü bildirisi olarak sunulmuştur.

İletişim Kurulacak Yazar / Corresponding Author: Faruk Bozdağ **E-posta / E-mail:** faruk.bozdag@iuc.edu.tr

Cite this article as: Bozdağ, F., & Bozdağ, S. (2021). Toplumsal Duyarlılık Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *HAYEF: Journal of Education*, 18(1): 84-101.

Giriş

Ortak bir kültürü paylaşan, hayatta kalmak için birbirine bağlı, belli bir bölgede yaşayan insan grubu toplum olarak tanımlanmaktadır (Haviland, 2002). Toplum yaşamı sayesinde insanlar etkileşim halinde kalmakta, önemli sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamaktadır. Bu gereksinimler, bir yere ait olma, başkalarından saygı ve ilgi görme vb. gibi gereksinimlerdir. Gruplar halinde yaşamak, insanların tek başlarına başaramayacağı birçok işi başarabilmesini, kendini güvende hissetmesini ve tehlikelerden korunmasını sağlamaktadır. Dahil olunan grup aracılığıyla olumlu bir sosyal kimliğin geliştirilmesi mümkün olabilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). Gruplar ve daha genel düzeyde çeşitli grupların bir araya gelmesiyle oluşan toplum, kültürü şekillendirmekte ve insan davranışlarını doğrudan etkilemektedir. Her toplum kendisini oluşturan bireylerden ve gruplardan hareketle belli bir kültürü temsil etmektedir. Bu kapsamda toplum kültürü genel olarak bireyci ve kolektif kültür olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır.

Bireyci kültürler, bireyin bağımsızlığını, kendine güveni ve kişisel başarıyı ön planda tutmaktadır. Bu kültürdeki çocuklar bağımsız, özgüveni yüksek ve kişisel başarı yönelimli olarak yetiştirilmektedir (Haviland, 2002; Triandis ve ark., 1988; Wasti ve Erdil, 2007). Kolektif toplumlarda ise insanlar doğuştan itibaren güçlü ve sıkı bir şekilde gruplara bağlı olup bu bağlılık yaşam boyu sorgulanmayan bir sadakatle devam etmektedir (Helwig, 2006; Hofstede, 2001). Kolektif toplumlarda kişilerin birbirine bağımlı olması sorun olarak görülmemekte, bundan dolayı bireyler hem kişisel düzeyde hem de kişiler arası ilişkilerde bireyci toplumlara göre daha az sorun yaşamaktadır. Kolektif kültürlerde değerler, ilişkinin sürekliliğini destekleme yönündedir (Green ve Pérez, 2005; Triandis ve ark., 1988; Yavuzer, 2011). Kolektif toplumlarda bireylerde gelişmesi istenen özelliklerden biri olarak toplumsal duyarlılık ön plana çıkmaktadır. Toplumsal duyarlılık bireyci kültürlerde de desteklenen bir özellik olmakla birlikte bu özelliğin kolektif toplumlarda daha çok önemsendiğini belirtmek mümkündür.

Toplum içinde yaşayan bireyler ihtiyaçların temini konusunda birbirlerinden destek almakta ve birbirilerine yardımcı olmaktadır. Bu yardım ve desteklerin sürekliliği için insanların birbirlerine karşı duyarlı olmaları gerekmektedir (Staub, 2012). Duyarlılık, başkasının acısına tanıklık etme sonucunda bireyde yardım etme arzusu doğuran motive edici duygu olarak tanımlanmaktadır (Goetz ve ark., 2010). Toplumsal duyarlılık ise olumlu sosyal davranışlar olarak değerlendirilen, toplumdaki diğer bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik uygun davranışların üretilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Staub, 1979). Bireyin diğer insanların duygu, davranış ve motivasyon kaynaklarını doğru bir şekilde algılama ve kavrama becerisi olarak tanımlanan toplumsal duyarlılık, toplumsal uyuma katkı sağlamaktadır (Rothenberg, 1968). Toplumsal duyarlılığa sahip, diğer insanların refahı için kişisel sorumluluk duyan insanlar, ahlaki ve yardımsever davranışlar sergilemektedir (Staub, 2012). Bu bireyler, başkalarının duygu ve bakış açılarını algılama,

anlama ve onlara saygı duyma becerisi gelişmiş bireylerdir (Bender ve ark., 2012). Bir başka ifadeyle bireyin toplumsal duyarlılığa sahip olması, onun sosyal olaylar karşısında sorumlu davranmasını, diğerlerini anlamasını gerektirmektedir. İçinde bulundukları dünyayla ve olaylarla ilişki kurup bunlara ilişkin sorumluluk alabilen kişilerin toplumsal duyarlılığa sahip oldukları ifade edilebilir.

Duyarlılık kavramı genel bir kavram olup birçok alandaki sorumluluk duygusunu kapsarken toplumsal duyarlılık, bireyin yaşadığı toplumdaki kişilere ve olaylara ilişkin sorumluluğunu, toplumun refahı için olumlu sosyal davranışları içermektedir. Toplumsal duyarlılığa sahip bireylerin öncelikle olumlu davranışlar sergilemesi beklenmektedir. Olumlu davranışların sergilenmesi ise büyük oranda toplumdaki diğer bireylerin anlaşılmasını, bir diğer ifadeyle empati becerisinin yüksek olmasını gerektirmektedir. Empatik bireyler, diğer bireylerin ihtiyaçlarına karşı duyarlı davranmakta ve toplumun refahı için sorumluluk almaktadır. Bunun yanı sıra sahip olduğu toplumsal duyarlılık doğrultusunda bireyin olumlu davranışlar sergilemesi, özgüven becerisine de bağlıdır. Özgüven becerisi gelişmiş bireyler etkin davranışlar sergileyebilmektedir. Benzer şekilde toplumsal duyarlılığı yüksek bireylerin çevresindeki kişilere karşı sevgi ve saygıyla yaklaşan onlara karşı dürüst davranan, kendi görüşüne aykırı şekilde düşünen insanları hoşgörülle karşılayan bireyler olduğu ifade edilebilir. Ayrıca bu insanların yardımseverlik becerileri de gelişmiştir. Bu açıdan düşünüldüğünde toplumsal duyarlılığın geliştirilmesi gereken bir özellik olduğu belirtilebilir. Toplumsal duyarlılığın geliştirilmesi ise öncelikle bu özelliğin ölçülmesine yönelik geçerli ve güvenilir ölçme araçlarının olmasına bağlıdır. Literatürde öz-duyarlılık (Akın ve ark., 2007; Neff, 2003), kişilerarası duyarlılık (Boyce ve Parker, 1989; Doğan ve Sapmaz, 2012), kültürlerarası duyarlılık (Chen ve Starosta, 2000; Üstün, 2011), çevresel duyarlılık (Açar, 2010) ve politik duyarlılık (Kuşcu-Karatepe ve Yıldırım, 2020) gibi özelliklerin ölçülmesine yönelik çeşitli psikometrik araçların olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yalnızca sınıf öğretmenlerinin toplumsal duyarlılıklarını ölçmeye yönelik bir ölçme aracı Bozkan (2019) tarafından geliştirilen “Sınıf Öğretmenlerine Yönelik Toplumsal Duyarlılık Ölçeği” ile çocukların toplumsal sorunlara yönelik duyarlılıklarını belirlemeyi hedefleyen bir ölçme aracına Öcal ve ark., (2013) tarafından geliştirilen “Sosyal Duyarlılık Ölçeği” rastlanmış, üniversite öğrencilerinin toplumsal duyarlılık düzeylerini belirlemeye yönelik ise herhangi bir ölçme aracı bulunamamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada yetişkinlere yönelik toplumsal duyarlılık ölçeğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin toplumsal duyarlılık düzeylerini ölçmek amacıyla tasarlanmış beşli Likert tipi bir ölçek geliştirme çalışmasıdır. Ölçeği geliştirmek amacıyla geçerlilik ve güvenilirlik işlemleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada ölçeğin açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizleri; ikinci aşı-

mada ise ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt geçerliliği ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Araştırmanın yürütülebilmesi için öncelikle İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (Karar no. 2020-137).

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları, elverişli örnekleme tekniğiyle belirlenmiştir. Elverişli örneklemede araştırma için uygun olan gönüllü bireylerden veri toplanmaktadır (Fraenkel ve Wallen, 2006). Bu doğrultuda araştırma için ölçeğin pilot uygulaması dışında iki çalışma grubundan veri toplanmıştır. Birinci çalışma grubu 297, ikinci çalışma grubu ise 203 üniversite öğrencisinden oluşmuştur. Birinci çalışma grubuyla ölçeğin açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizleri, ikinci çalışma grubuyla ise ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt geçerliliği ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Çalışma gruplarının cinsiyet, yaş ve bölüm açısından dağılımları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.
Çalışma Gruplarını Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyet, Yaş ve Bölüme Göre Dağılımları

Değişken	1. Çalışma grubu		2. Çalışma grubu		N	%
	Grup	N	%	Grup		
Cinsiyet	Kadın	245	82,5	Kadın	169	83,3
	Erkek	52	17,5	Erkek	34	16,7
Yaş	18-41	297	100	18-34	203	100
Bölüm	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	109	36,7	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	87	42,9
	Matematik Öğretmenliği	57	19,2	Sınıf Öğretmenliği	28	13,8
	Sınıf Öğretmenliği	51	17,2	Okul Öncesi Öğretmenliği	24	11,8
	İngilizce Öğretmenliği	42	14,1	Fen Bilgisi Öğretmenliği	16	7,9
	Fen Bilgisi Öğretmenliği	38	12,8	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	13	6,4
				Diğer	35	17,3

Birinci çalışma grubundaki öğrencilerin %82,5'i kadınlardan %17,5'i ise erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralıkları 18-41 olup yaş ortalamaları 21,38'dir. Bölümlere göre dağılımlara bakıldığında öğrencilerin %36,7'sinin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, %19,2'sinin Matematik Öğretmenliği, %17,2'sinin Sınıf Öğretmenliği, %14,1'inin İngilizce Öğretmenliği, %12,8'inin ise Fen Bilgisi Öğretmenliğinde öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. İkinci çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin %83,3'ü kadınlardan %16,7'si ise erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralıkları 18-34 olup yaş ortalamaları 20,44'tür. Bölümlere göre dağılımlara bakıldığında öğrencilerin %42,9'unun Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, %13,8'inin Sınıf Öğretmenliği, %11,8'inin Okul Öncesi Öğretmenliği, %7,9'unun Fen Bilgisi Öğretmenliği, %6,4'ünün Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, %17,3'ünün ise diğer bölümlerde öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmanın veri toplama araçları, Kişisel Bilgi Formu (KBF), Toplumsal Duyarlılık Ölçeği (TDÖ), Toronto Empati Ölçeği (TEÖ) ile Olumlu Sosyal Davranış Amaçları Ölçeği (OSDAÖ)'dir. KBF aracılığıyla katılımcılardan cinsiyet, yaş, okudukları bölüm gibi

demografik veriler elde edilmiştir. TDÖ hakkında makale boyunca bilgiler sunulmaktadır. TEÖ ve OSDAÖ'ne yönelik bilgiler ise aşağıda aktarılmıştır.

Toronto Empati Ölçeği (TEÖ)

TEÖ, üniversite öğrencilerinin empati düzeylerini belirlemek amacıyla Spreng ve ark. (2009) tarafından geliştirilmiş ve Totan ve ark. (2012) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. On üç madde ve tek boyuttan oluşan ölçeğin açıkladığı toplam varyans %24,58'dir. TEÖ'yü oluşturan maddelerin faktör yükleri 0,40-0,67 arasında değişmektedir. DFA sonucunda uyum indeksi değerlerinin yeterli düzeyde olduğu ve ölçeğin orijinalindeki faktör yapısının Türkiye örnekleminde doğrulandığı saptanmıştır. Test-tekrar test ile iç tutarlık yöntemleri kullanılarak TEÖ'nün güvenilirliği sınanmıştır. Sonuç olarak TEÖ'nün Cronbach Alfa katsayısı 0,79, test-tekrar test yöntemiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısı ise 0,73 olarak belirlenmiştir. TEÖ için mevcut çalışmada hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı 0,74'tür.

Olumlu Sosyal Davranış Amaçları Ölçeği (OSDAÖ)

OSDAÖ, Baumsteiger ve Siegel (2018) tarafından olumlu sosyal davranış amaçlarını ölçmek üzere geliştirilmiş ve Anlı (2019) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Uyarlama çalışmasında DFA ile orijinal yapıdaki dört maddelik ve tek boyutlu ölçeğin mükemmel uyuma sahip olduğu belirlenmiştir. Eş zamanlı geçerlilik sonuçları ölçeğin, Diğerkâmlık Ölçeği ($r=0,66$, $p<0,01$) ve TEO ($r=0,23$, $p<0,01$) ile olumlu yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğunu göstermiştir. Yakınsak ve ayırt edici geçerlilik sonucunda ölçeğin, Yetişkin Prososyallik Ölçeği ile olumlu yönde anlamlı ($r=0,76$, $p<0,05$) bir ilişkiye sahip olduğu, Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği ile anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı ($r=0,02$, $p>0,05$) saptanmıştır. Ölçeğin dört hafta arayla gerçekleştirilen test-tekrar test güvenilirliği 0,85, Cronbach Alfa katsayısı 0,71 olarak hesaplanmıştır. Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları 0,48 ile 0,51 arasında değişmiştir. OSDAÖ'nün mevcut çalışmada belirlenen Cronbach Alfa katsayısı 0,75'tir.

Ölçeğin Geliştirilme Süreci

Ölçeğin geliştirilme süreci dört aşamayı kapsamaktadır. Öncelikle ölçek maddelerine ilişkin madde havuzu oluşturulmuş, ardından kapsam geçerliliği için uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşü sonrası gerekli düzeltmeler yapılarak pilot uygulamaya geçilmiştir. Son olarak ise hedef kitleye ölçek maddelerinin son hali uygulanarak geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Hedef kitle çeşitli fakültelerinin farklı bölümlerinde öğrenim gören üniversite öğrencileri olarak belirlenmiştir.

Ölçek maddelerinin belirlenme aşaması

Öncelikle madde yazımı için toplumsal duyarlılıkla ilgili alan yazın taraması yapılmış ve bu kavramın farklı araştırmalarda nasıl ifade edildiğine bakılmıştır (örn. Bender ve ark., 2012; Bozkan, 2019; Goetz ve ark., 2010; Kardinasari ve ark., 2019; Rothenberg, 1968; Salovey ve Mayer, 1990; Somerville, 2013; Staub, 2012). Ayrıca bu kavramın ilişkili olduğu diğer kavramlar da incelenmiştir (örn. Anlı, 2019; Baumsteiger ve Siegel, 2018; Spreng ve ark., 2009; Totan ve ark., 2012). Alan yazın taramasından hareketle 53 maddelik bir

madde havuzu oluşturulmuştur. Maddeler hazırlanırken tutum ölçeğinde olması gereken bilişsel-duyuşsal-davranışsal alanları kapsayan ifadelerin yazılmasına dikkat edilmiştir.

Uzman görüşü alma aşaması

Hazırlanan 53 maddelik taslak form Eğitim Bilimleri alanında daha önce ölçek geliştirme çalışması yapmış üç uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda maddelerdeki ifadeler gözden geçirilerek bazı düzeltmeler yapılmış ve 53 maddelik deneme formu oluşturulmuştur.

Ön deneme (pilot) aşaması

Hazırlanan 53 maddelik deneme formu 55 kişiden oluşan bir gruba uygulanmıştır. Öğrencilerce ifadelerin anlaşılabilirliği/anlaşılma zorluğu olup olmadığı gözlemlenmiştir. İfadelerin tamamının öğrenciler tarafından anlaşıldığı fark edilmiştir. Öğrencilerin deneme formunu cevaplama sürelerinin ortalama 15 dakika olduğu belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Geçerlilik analizi

Ölçeğin geçerliliği için kapsam, yapı ve ölçüt geçerliliği yapılmıştır. Ölçme aracını oluşturan ifadelerin hedef davranışı ölçmede niceliksel ve niteliksel olarak yeterliliği, kapsam geçerliliği yapılarak belirlenmektedir (Büyüköztürk, 2012). TDÖ, Eğitim Bilimleri alanındaki üç zamanın görüşüne sunulmuş, alınan geribildirimler sonrasında ölçekte bazı ifadelerle yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Yapı geçerliliği için ölçeğin faktör yapısı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle AFA ardından DFA yapılmıştır. Ölçeğin ölçüt geçerliliği için TEO ile OSDAO kullanılarak aralarındaki ilişkiler incelenmiştir.

Güvenilirlik analizi

Ölçeğin güvenilirliği için iç tutarlılık yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla ölçeğin tümü ve faktörler için Cronbach Alfa katsayısı, madde-toplam ve madde-kalan korelasyonları hesaplanmıştır. Ayrıca ölçeğin faktörleri ve tümünün ayırt ediciliğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Bunun yanı sıra ölçeğin faktörleri ile ölçeğin tümü için Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Geçerlilik ve güvenilirlik analizleri SPSS-25 ile AMOS-24 aracılığıyla yapılmıştır. Analizlerde hata payının üst sınırı olarak 0,05 ölçütü dikkate alınmıştır.

Bulgular

Birinci Aşamaya İlişkin Bulgular

Ölçeğin geçerliliğine ilişkin bulgular

TDÖ'ye ilişkin AFA sonuçları

Ölçeğin yapı geçerliği için AFA yapılmıştır. AFA, değişkenler arasındaki ilişkileri dikkate alarak faktör oluşturmayı sağlamaktadır (Büyüköztürk, 2012; Tezbaşaran, 1996).

Verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığı KMO ve Bartlett testi aracılığıyla incelenmiştir. KMO değerinin 0,60 ve üzerinde çıkması, veri setinin faktör analizi için uygun olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2012). KMO ve Bartlett testi-ne ilişkin sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.
TDÖ’ye İlişkin Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett’s Testi Değeri

	Kaiser-Meyer-Olkin Değeri	Bartlett’s Testi Değeri
TDÖ	0,83	6527.738**p<0,001

Tablo 2’de görüldüğü gibi geliştirilmekte olan TDÖ’ye ait KMO test değeri 0,83 olarak hesaplanmış olup bu değere göre ölçekten elde edilen ölçümlerin faktör analizi için uygun olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Ki-kare test istatistiğinin 6527.738 ve Bartlett testinin $p<0,001$ düzeyinde anlamlı olması, veri setinin temel bileşenler analizi (TBA) için uygunluğunu göstermiştir (Tabachnick ve Fidell, 2012). TBA yöntemiyle AFA yapılmıştır. Bu yöntemde birbiriyle ilişkili değişkenler bir araya getirilmekte ve değişkenler arasındaki ilişkiler dikkate alınarak az sayıda, anlamlı faktörler elde edilmektedir (Field, 2009).

AFA’da faktör sayısını belirlemek için değişkenlere ait özdeğerler ile yamaç-birikinti grafiği incelenmiştir. Özdeğerin 1’den büyük olması ölçüt olarak alınmıştır (Field, 2009). TBA’ya yönelik sonuçlar şöyledir:

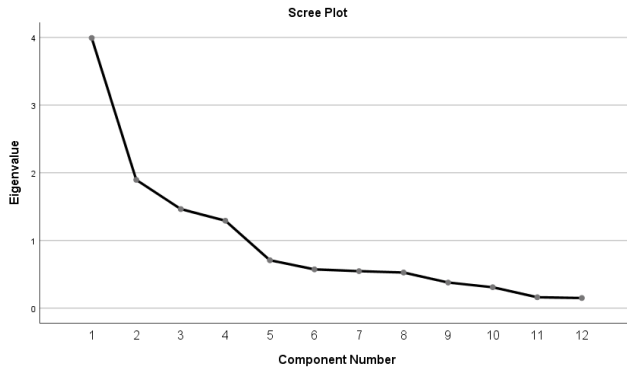
Yapılan ilk TBA’da, üretilecek faktör sayısı için herhangi bir sınırlamaya gidilmemiştir. Bu aşamada öz değeri 1’den büyük olan 15 faktör saptanmıştır. Belirlenen 15 faktörün açıkladığı toplam varyans %64,64’tür. Daha sonra Varimax dik döndürme tekniğiyle maddelerin faktörlere ilişkin dağılımı incelenmiştir. Madde seçiminde faktör yük değerinin 0,45 ve üzerinde olması uygun bir ölçüt olmakla birlikte, bu değer 0,30’a kadar inebilir (Büyüköztürk, 2012). Mevcut çalışmada madde seçimi için faktör yük değerinin 0,55 ve üzeri olması, ölçüt olarak alınmıştır. Bu değer Tabachnick ve Fidell’e (2012) göre iyi olarak değerlendirilmektedir. Madde seçiminde ikinci ölçüt, maddelerin tek bir faktörde yüksek, diğer faktörlerde ise düşük yük değeri almasıdır. Yüksek iki yük değeri arasındaki farkın .10 ve üzerinde olması önerilmektedir (Çokluk ve ark., 2010). Bu ölçütü sağlamayan maddeler işleme alınmamıştır. Bu aşamada faktör yük değeri 0,55’in altında olan 1, 3, 4, 5, 7, 8, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 47 ve 52. maddeler çıkarılarak tekrar analiz yapılmıştır. Analiz sonucunda öz değeri 1’in üzerinde olan 6 faktör saptanmıştır. Belirlenen 6 faktörün açıkladığı toplam varyans %60,62’dir. Bu yapıda faktör yük değeri 0,55’nin altında kalan 6, 27 ve 40. maddeler çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Elde edilen yeni yapıda öz değeri 1’in üzerinde olan 5 faktör saptanmıştır. Açıklanan toplam varyans oranı ise %60,93’tür. Elde edilen bu yeni yapıda ve sonrasında da faktör yük değeri 0,55’nin altında kalan veya iki yük değeri arasında 0,10’dan daha düşük değer alan maddeler çıkarılarak analizler yinelenmiştir. Devamında çıkarılan ölçek maddeleriyle birlikte madde ekleme-çıkarma işlemine devam edilerek çok sayıda deneme yapılmış ve en uygun yapı elde edilmeye çalışılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen en uygun yapıya ilişkin sonuçlar şöyledir:

Varimax Dik Döndürme tekniğiyle yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin özdeğeri 1'in üzerinde olan 4 faktörde toplandığı, toplam 12 maddeden oluştuğu ve tüm maddelerin bulundukları faktörde mükemmel yük değerlerine (Tabachnick ve Fidell, 2012) sahip (en düşük 0,709; en yüksek 0,926) olduğu belirlenmiştir. Bu yapıda açıklanan toplam varyans %72,04'tür. Tablo 3'te faktör analizi sonrası dönüştürülmüş bileşenler matrisi faktör yükleri verilmiştir. Ayrıca dört faktörlü yapıya ilişkin sonuçlar, Şekil 1'de yamaç-birikinti grafiğinde de sunulmuştur. Ölçek maddelerinde faktörlere giren maddeler ve madde sayıları ise Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 3.

Faktör Analizi Sonrası Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi Faktör Yükleri

Madde No	Madde	1	2	3	4
m11	Gerekli durumlarda polisi ararım.	0,926			
m10	Gerekli durumlarda ambulansı ararım.	0,867			
m22	Gerekli durumlarda itfaiyeyi ararım.	0,838			
m52	Yakınlarımdan biri kayıp yaşadığında taziye giderim.		0,894		
m53	Yakınlarımdan biri hastalandığında ziyarete giderim.		0,867		
m51	Komşuluk ilişkilerini önemser ve komşularımı ziyaret ederim.		0,742		
m45	Farklı fikirlere saygı duyarım.			0,850	
m37	İnsanların inançlarına karşı saygılıyım.			0,817	
m38	İnsanlar etnik grup ve dillerinden dolayı ayrımcılık görmemelidir.			0,759	
m15	Madde bağımlısı olan bireylere yardımcı olmak isterim.				0,807
m21	Savaş mağdurlarına yardımcı olmak isterim.				0,746
m16	Şiddet mağduru kadınlara destek olurum.				0,709

Şekil 1.

TDÖ'deki maddelere ilişkin yamaç-birikinti grafiği

Tablo 4.

Faktör Analizi Sonucunda Belirlenen Alt Boyutlar ve Bu Boyutlardan Yük Alan Maddeler

Faktör	Madde Sayısı	Maddelerin Numarası
1	3	10, 11, 22
2	3	51, 52, 53
3	3	37, 38, 45
4	3	15, 16, 21

Tablo 4'te görüldüğü üzere toplam 12 madde ve 4 faktörden oluşan ölçekte her faktör üçer maddeden oluşmaktadır. Her bir faktördeki maddeler incelenerek faktörler isimlendirilmiştir. Buna göre birinci faktör “güvenliğe ilişkin duyarlılık”, ikinci faktör “yakın çevreye ilişkin duyarlılık”, üçüncü faktör “ayrımcılığa ilişkin duyarlılık” ve dördüncü faktör “mağdur bireylere ilişkin duyarlılık” olarak adlandırılmıştır. Ölçek maddelerinin oluşturduğu faktörlere ilişkin açıklanan varyans oranları Tablo 5'te aktarılmıştır.

Tablo 5.

Faktör Analizi Sonucunda Belirlenen Alt Boyutlar ve Açıklanan Varyans Oranları

Faktör	Açıklanan Varyans Oranı	Açıklanan Toplam Varyans
1	20,31	20,31
2	18,76	39,07
3	17,47	56,54
4	15,50	72,04

Tablo 5'te görüldüğü gibi birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü faktörün açıkladığı varyans oranı sırasıyla %20,31, %18,76, %17,47 ve %15,50 şeklindedir. Açıklanan toplam varyans ise %72,04'tür. Sosyal bilimler alanında açıklanan toplam varyansın %40 ve 60 arasında olması ve bir faktörün anlamlı olabilmesi için açıklanan toplam varyansın en az %5'inin söz konusu faktöre ilişkin olması gerektiği ifade edilmektedir (Çokluk ve ark., 2010; Tavşancıl, 2010). Bu açıdan değerlendirildiğinde TDÖ'nün her bir faktörünün tek başına açıkladığı varyansın ve açıklanan toplam varyansın yeterli olduğu görülmektedir.

Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular

Ölçme aracının ölçmeyi hedeflediği şeyi ne kadar doğru ölçtüğü, güvenilirlik olarak ifade edilmektedir (Tekin, 1993). Bu çalışmada ölçeğin güvenilirliği için öncelikle Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin bütünü ile faktörlere ilişkin Cronbach Alfa katsayısı Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6.

Ölçeğin Genel ve Faktör Analizi Sonucunda Belirlenen Alt Boyutlara Ait Cronbach Alfa Değerleri

	Cronbach Alfa Değeri
Güvenliğe ilişkin duyarlılık	0,88
Yakın çevreye ilişkin duyarlılık	0,78
Ayrımcılığa ilişkin duyarlılık	0,76
Mağdur bireylere ilişkin duyarlılık	0,68
Ölçeğin Geneli	0,80

Ölçeğin bütünü için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı 0,80'dir. Ölçeği oluşturan faktörlerin Cronbach Alfa katsayıları “güvenliğe ilişkin duyarlılık” için 0,88, “yakın çevreye ilişkin duyarlılık” için 0,78, “ayrımcılığa ilişkin duyarlılık” için 0,76 ve “mağdur bireylere ilişkin duyarlılık” için 0,68 olarak belirlenmiştir. Genel olarak Cronbach Alfa katsayısının 0,70 üzerinde olması güvenilirlik için yeterli olarak kabul edilmekle (Nunnally, 1978) birlikte 0,68 değeri kısmen düşük olarak görülmekte ve bu değer 0,45'e kadar kabul edilebilir olarak değerlendirilmektedir (Taber, 2018). Dolayısıyla TDÖ için elde edilen Cronbach Alfa değerlerinin güvenilirliği sağlamak adına yeterli olduğu ifade edilebilir.

Ölçeğin iç tutarlılığının hesaplanması için kullanılan yöntemlerden bir diğeri, madde-toplam ve madde-kalan korelasyonlarının hesaplanmasıdır. Madde-toplam korelasyonu, ölçekte yer alan madde puanları ve maddelerin toplam puanları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır (Erkuş, 2003). Öte yandan madde-kalan korelasyonu belli bir maddeden alınan puan ile o madde hariç tüm testten alınan puan arasındaki ilişkiyi belirlemektedir (Ergin, 1995). TDÖ'ye ilişkin madde toplam ve madde kalan korelasyonları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7.
TDÖ'nün Madde Toplam ve Madde Kalan Korelasyon Sonuçları

Madde	N	Madde toplam		Madde kalan	
		r	p	r	p
Madde10	297	0,674	0,000	0,583	0,000
Madde11	297	0,619	0,000	0,506	0,000
Madde15	297	0,573	0,000	0,421	0,000
Madde16	297	0,561	0,000	0,428	0,000
Madde21	297	0,591	0,000	0,457	0,000
Madde22	297	0,578	0,000	0,463	0,000
Madde37	297	0,521	0,000	0,455	0,000
Madde38	297	0,448	0,000	0,343	0,000
Madde45	297	0,517	0,000	0,438	0,000
Madde51	297	0,499	0,000	0,329	0,000
Madde52	297	0,596	0,000	0,498	0,000
Madde53	297	0,646	0,000	0,564	0,000

Tablo 7'de görüldüğü üzere TDÖ'nin tüm maddeleri için madde toplam korelasyon katsayıları .448-.674, madde kalan korelasyon katsayıları ise 0,329-0,583 arasında olup $p < 0,001$ düzeyinde anlamlıdır. Dolayısıyla TDÖ'yü oluşturan tüm maddelerin aynı yapı içinde olduğu anlaşılmaktadır.

TDÖ'nün ölçmeyi amaçladığı özelliğe yüksek düzeyde sahip olan bireylerle düşük düzeyde sahip olan bireyleri ne ölçüde ayırt ettiğini saptamak için üniversite öğrencilerinin TDÖ'den aldıkları toplam puanlar yüksekten düşüğe doğru sıralanmıştır. Sıralama sonrasında üst ve alt %27'lik gruplardan 99'ar kişi olmak üzere toplam 198 kişi belirlenmiştir. TDÖ'nün üst ve alt grubu birbirinden anlamlı ölçüde ayırt edip etmediğini saptamak için bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 8'de aktarılmıştır.

Tablo 8.
TDÖ'nün Alt Boyut ve Toplam Puanlarına Göre Oluşturulan Alt %27 ve Üst %27'lik Grupların Madde Ortalama Puanlarına Ait Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

	Gruplar	n	$\bar{X}$	SS	SH	t	p
Güvenliğe İlişkin Duyarlılık	Üst Grup	99	4.02	0,445	0,077	-10.65	0,000
	Alt Grup	99	3.07	0,766	0,044		
Yakın Çevreye İlişkin Duyarlılık	Üst Grup	99	4.79	0,351	0,035	-12.35	0,000
	Alt Grup	99	3.68	0,820	0,082		
Ayrımcılığa İlişkin Duyarlılık	Üst Grup	99	4.98	0,104	0,011	-7.94	0,000
	Alt Grup	99	4.43	0,674	0,067		
Mağdur Bireylere İlişkin Duyarlılık	Üst Grup	99	4.62	0,410	0,41	-16.42	0,000
	Alt Grup	99	3.20	0,752	0,76		
Toplumsal Duyarlık Ölçeği Toplam	Üst Grup	99	4.83	0,129	0,013	-25.80	0,000
	Alt Grup	99	3.77	0,387	0,39		

SS: standart sapma; SH: standart hata

Tablo 8’de görüldüğü üzere TDÖ’nün faktörleri ve toplam puanına göre oluşturulan alt ve üst grupların madde ortalama puanları arasındaki farkın $p<0,001$ düzeyinde üst grup lehine anlamlı bir şekilde farklılaşması, üniversite öğrencilerinde TDÖ’nün toplumsal duyarlılık düzeylerini ayırt ettiği sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Ölçme aracının faktörleri ve toplam puanları arasındaki anlamlı korelasyon katsayısı da iç tutarlılığın bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Tavşancıl, 2010). Bu nedenle TDÖ’nün faktörleri ve toplam puanları arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Yapılan Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analizi sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9.
TDÖ’nün Alt Boyut ve Toplam Puanları Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesi Amacıyla Yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5
1. Güvenliğe İlişkin Duyarlılık	1				
2. Yakın Çevreye İlişkin Duyarlılık	0,24*	1			
3. Ayrımcılığa İlişkin Duyarlılık	0,22*	0,30*	1		
4. Mağdur Bireylere İlişkin Duyarlılık	0,26*	0,39*	0,28*	1	
5. Toplumsal Duyarlılık Ölçeği Toplam	0,64*	0,67*	0,59*	0,74*	1

* $p<0,01$, $N=297$

Tablo 9’da görüldüğü gibi TDÖ’nün faktörleri ve toplam puanları arasındaki ilişkiler olumlu yönde ve $p<0,01$ düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuç TDÖ’nün tüm faktörlerinin aynı yapı içinde olduğunu göstermektedir.

İkinci Aşamaya İlişkin Bulgular

TDÖ’nün Geçerliliğine İlişkin Bulgular

TDÖ’ye ilişkin DFA sonuçları

TDÖ’nün dört faktörlü yapısını sınamak amacıyla DFA yapılmıştır. DFA için χ^2/sd , GFI, CFI, SRMR ve RMSEA indeksleri kullanılmıştır. Modele için uyum indekslerinin ölçüt değerleri $\chi^2/sd<5$ (Wheaton ve ark. 1977), $0,90\leq CFI\leq 0,95$ (McDonald ve Ho, 2002), $0,90\leq GFI\leq 0,95$, $0,05\leq SRMR\leq 0,10$, $0,05\leq RMSEA\leq 0,08$ (Schermele-Engel ve ark. 2003) yeterli uyum olarak değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda dört faktörlü yapının sınıandığı modelin yeterli uyuma sahip olduğu saptanmıştır. Modele ilişkin sonuçlar, Tablo 10 ve Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 10.
TDÖ’nün Dört Faktörlü Modeli için Uyum İyiliği İndeksleri

	χ^2/sd	RMSEA	SRMR	GFI	CFI
Model	2,10	0,07	0,06	0,93	0,90

Tablo 11.
TDÖ'nün Standardize Edilmiş ve Standardize Edilmemiş Parametre Tahminleri

Faktör	Madde	Standardize edilmemiş faktör yükleri	%95 Güven Aralığı Alt Sınır-Üst Sınır	Standardize edilmiş faktör yükleri	%95 Güven Aralığı Alt Sınır-Üst Sınır	SH	z	R ²	% 95 Güven Aralığı Alt Sınır-Üst Sınır
Güvenliğe	11	1.00	1.00-1.00	0,75	0,63-0,85	0,06		0,56	0,40-0,72
İlişkin	10	0,31	0,21-0,43	0,60	0,47-0,71	0,06	7.99	0,36	0,22-0,51
Duyarlılık	22	0,87	0,70-1.04	0,89	0,78-0,96	0,05	9.87	0,78	0,61-0,92
Yakın Çevreye	51	1.00	1.00-1.00	0,34	0,18-0,47	0,07		0,11	0,03-0,22
İlişkin	52	1.46	0,97-2.82	0,73	0,58-0,87	0,07	4.00	0,54	0,34-0,76
Duyarlılık	53	1.68	1.13-3.35	0,79	0,67-0,94	0,07	3.95	0,62	0,45-0,88
Ayrımcılığa	45	1.00	1.00-1.00	0,66	0,49-0,88	0,10		0,44	0,24-0,77
İlişkin	37	0,66	0,31-1.00	0,55	0,33-0,74	0,11	5.09	0,30	0,11-0,55
Duyarlılık	38	0,23	0,05-0,59	0,36	0,12-0,63	0,13	3.81	0,13	0,01-0,40
Mağdur	15	1.00	1.00-1.00	0,48	0,28-0,68	0,10		0,23	0,08-0,47
Bireylere İlişkin	16	0,56	0,23-1.08	0,56	0,32-0,75	0,11	4.58	0,32	0,10-0,56
Duyarlılık	21	0,82	0,57-1.27	0,60	0,39-0,81	0,11	4.68	0,36	0,15-0,65

Tablo 11'de görüldüğü gibi TDÖ için elde edilen standardize edilmiş faktör yükleri 0,34-0,89 arasında değişmektedir. Maddelerin ilgili faktörde açıkladıkları varyans oranları için R² değerleri incelenmiştir. Buna göre R² değerleri 0,11 ile 0,78 arasında değişmektedir. Maddelerin z değerleri 3.81 ile 9.87 arasındadır (p<0,001). Örtük değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları; güvenliğe ilişkin duyarlılık ile yakın çevreye ilişkin duyarlılık arasında 0,35, güvenliğe ilişkin duyarlılık ile ayrımcılığa ilişkin duyarlılık arasında 0,35, güvenliğe ilişkin duyarlılık ile mağdur bireylere ilişkin duyarlılık arasında 0,38, yakın çevreye ilişkin duyarlılık ile ayrımcılığa ilişkin duyarlılık arasında 0,27, yakın çevreye ilişkin duyarlılık ile mağdur bireylere ilişkin duyarlılık arasında 0,21, ayrımcılığa ilişkin duyarlılık ile mağdur bireylere ilişkin duyarlılık arasında 0,35 olarak belirlenmiştir. Elde edilen bu değerler örtük değişkenler arasında olumlu yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkilerin (p<0,01) olduğunu göstermektedir.

TDÖ'nün ölçüt geçerliliği

TDÖ'nün ölçüt geçerliliğini sınamak için TEO ile OSDAO arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Yapılan Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analizi sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12.
TDÖ ile TEÖ ve OSDAO Arasındaki İlişkiler

	TEÖ	OSDAO
TDÖ	0,26*	0,31

** p<0,01, N=203

Tablo 12'de görüldüğü üzere TDÖ ile TEÖ (r=0,26, p<0,01) ve OSDAO (r=0,31, p<0,01) arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Elde edilen bu bulgular kuramsal açıdan beklenen yönde olup, TDÖ'nün ölçüt geçerliliği sayılıştısını karşıladığını göstermektedir.

Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular

Çalışmanın ikinci aşamasında TDÖ'nün güvenilirliğini sınamak için Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin geneli ve faktörlere ilişkin Cronbach Alfa değerleri Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13.

TDÖ'nün Geneli ve Alt Boyutlara Ait Cronbach Alfa Değerleri

	Cronbach Alfa Değeri
Güvenliğe ilişkin duyarlılık	0,73
Yakın çevreye ilişkin duyarlılık	0,58
Ayrımcılığa ilişkin duyarlılık	0,51
Mağdur bireylere ilişkin duyarlılık	0,54
Ölçeğin Geneli	0,75

Tüm ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0,75 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca alt faktörlerin Cronbach Alfa değerleri “güvenliğe ilişkin duyarlılık” için 0,73, “yakın çevreye ilişkin duyarlılık” için 0,58, “ayrımcılığa ilişkin duyarlılık” için 0,51 ve “mağdur bireylere ilişkin duyarlılık” için 0,54 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alfa katsayısı, ölçekteki madde sayısı arttıkça yükselmekte, azaldıkça ise düşmektedir (İnal ve ark., 2017). Bowling'in (2014) özellikle az madde sayısına sahip alt ölçeklerde kabul edilebilir sınırın en az 0,50 olması gerektiğine dair ölçütü göz önünde bulundurulduğunda bu değerlerin ölçeğin güvenilirliğini sağlamak adına yeterli olduğu ifade edilebilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bireyin tanıklık ettiği ve bizzat yaşadığı sosyal sorunlara kolay bir şekilde tepki verebilme becerisi, toplumsal duyarlılık olarak kabul edilmektedir (Nurdiansyah, 2016). Toplumsal duyarlılığı yüksek bireylerin, diğer bireylerin duygularını ve bakış açılarını doğru bir şekilde anlayabilme yeteneğinin geliştiği savunulmaktadır. Bu bireyler, hataları kabul etme, başkalarını olduğu gibi kabullenme, başkalarının ruh halini iyileştirme, toplumsal sorunları çözme, esnek düşünme ve dünyayla daha geniş bir bakış açısıyla ilgilenme gibi özelliklere sahiptir (Salovey ve Mayer, 1990). Ayrıca bu bireylerin, sosyal olarak başkalarına saygılı olmanın yanı sıra sosyal etkileşimlerdeki ipuçlarını ve bağlamı tanımlayabilme, algılayabilme ve anlayabilme yeterliliği gelişmiştir (Kumari, 2017). Günümüz dünyasında yaşanan toplumsal sorunların yoğunluğu düşünüldüğünde toplumsal duyarlılığı gelişmiş bireylerin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde günümüzde önemli özelliklerden biri olarak değerlendirilen toplumsal duyarlılığı ölçmek amacıyla TDÖ geliştirilmiştir.

Çalışmanın birinci aşamasında TDÖ'nün yapı geçerliği için öncelikle AFA yapılmıştır. AFA sonucunda 12 maddeden ve dört faktörden oluşan bir yapı elde edilmiştir. Belirlenen faktörler “güvenliğe ilişkin duyarlılık”, “yakın çevreye ilişkin duyarlılık”, “ayrımcılığa ilişkin duyarlılık” ve “mağdur bireylere ilişkin duyarlılık” olarak adlandırılmıştır. Bozkan'ın (2019) sınıf öğretmenlerine yönelik geliştirdiği toplumsal duyarlılık ölçeğinde bireysel ve milli duyarlılık ile çevresel duyarlılık olmak üzere iki faktör belirlenmiştir. Bu bağlamda

yakın çevreye ilişkin duyarlılık ile çevresel duyarlılığın benzer faktörler olduğu ifade edilebilir. Belirlenen faktörlerin açıkladığı toplam varyans %72,04 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin oluşturan maddelerin faktör yükleri 0,709-0,926 arasında değişmektedir. Ölçeğin güvenirliliği için saptanan Cronbach Alfa katsayıları 0,80 (ölçeğin tamamı), 0,88 (güvenliğe ilişkin duyarlılık), 0,78 (yakın çevreye ilişkin duyarlılık), 0,76 (ayrımcılığa ilişkin duyarlılık) ve 0,68 (mağdur bireylere ilişkin duyarlılık) şeklindedir. Madde toplam ve madde kalan korelasyonları TDÖ'yü oluşturan maddelerin aynı yapı içinde olduğunu göstermiştir. Ayrıca faktörler ile ölçeğin toplam puanları arasındaki Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analizi sonucunda tüm faktörlerin aynı yapı içinde olduğu belirlenmiştir. TDÖ'nün ölçmeyi amaçladığı özelliğe yüksek düzeyde sahip olan bireylerle düşük düzeyde sahip olan bireyleri ne ölçüde ayırt ettiğini saptamak için yapılan analiz sonucunda ölçeğin üniversite öğrencilerinin toplumsal duyarlık düzeylerini ayırt ettiği belirlenmiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasında AFA sonucunda elde edilen dört faktörlü yapı DFA yapılarak sınanmış ve bu yapının doğrulandığı saptanmıştır. Ayrıca bu aşamada ölçeğin ölçüt geçerliliği için TEÖ ve OSDAO arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre üniversite öğrencilerinin toplumsal duyarlılık düzeyleri ile empati ve olumlu sosyal davranış amaçları arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Toplumsal duyarlılığın diğerlerinin duygularını anlayabilme, empatik olabilme (Kardinasari ve ark., 2019) ve sosyal sorunlara yönelik tepkiler geliştirebilme becerisi (Nurdiansyah, 2016) olarak ele alındığı değerlendirildiğinde bu durum TDÖ'nü ölçüt geçerliliğinin de sağlandığını göstermiştir. Güvenilirlik analizi için ise Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre Cronbach Alfa katsayıları 0,75 (ölçeğin tamamı), 0,73 (güvenliğe ilişkin duyarlılık), .58 (yakın çevreye ilişkin duyarlılık), 0,51 (ayrımcılığa ilişkin duyarlılık) ve 0,54 (mağdur bireylere ilişkin duyarlılık) olarak saptanmıştır. Yapılan tüm geçerlilik ve güvenilirlik işlemleri, ölçeğin, üniversite öğrencilerinin toplumsal duyarlık düzeylerini belirlemek için kullanılabilecek yeterlilikte olduğunu göstermiştir.

Litaretür incelendiğinde toplumsal duyarlıkla ilgili yürütülen bazı çalışmalara rastlanmaktadır. Çetin ve Sönmez (2009) tarafından üniversite 3. sınıf öğrencilerine yönelik Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin öğrenciler tarafından değerlendirilmesine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada 17 maddeden oluşan beş seçenekli derecelendirme türü bir anket kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin dersin amaç ve içeriğine yönelik olumlu görüş belirttikleri saptanmıştır. Öğrenciler, dersin toplumsal sorunlara karşı farkındalık kazanılması, toplumsal sorunlara çözüm üretilmesi gibi amaçlara hizmet etmesi gerektiğini düşünmektedir. Benzer bir şekilde Özdemir ve Tokcan (2010) tarafından çeşitli bölümlerde öğrenim gören toplam 187 öğretmen adayının Topluma Hizmet Uygulamaları dersini değerlendirmesine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre öğretmen adayları bu dersin, kendilerine toplumsal duyarlılık, farkındalık ve sorumluluk kazandırdığını ifade etmiştir. Küçükoğlu ve ark. (2014) çalışmasında öğretmen adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin kendilerine toplumsal

duyarlılık, farkındalık ve sosyal sorumluluk bağlamında önemli kazanımlar sağladığını düşündükleri belirlenmiştir. Külekçi ve Özgan (2015) tarafından yürütülen bir diğer çalışmada öğrencilerin sosyal sorumluluk alanında toplumsal duyarlılık, kendini geliştirme, vicdan, deneyim kazanma, vatandaşlık bilinci, değişim oluşturma, başkalarına yardımcı olma gibi kişisel ve toplumsal nedenlerden dolayı görev aldıkları saptanmıştır. Toplumsal duyarlılıkla ilgili yürütülen çalışmaların genelde nitel yöntemlerle yürütüldüğü nicel araştırmalarda ise öğrencilerin görüşlerini belirlemeye yönelik anketlerin kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla mevcut çalışmayla geçerlilik ve güvenilirliği sağlanmış TDÖ kullanılarak benzer çalışmalar yürütülebilir. TDÖ kullanılarak üniversite öğrencilerinin toplumsal duyarlılık düzeylerinin geliştirilmesine yönelik program geliştirme çalışmaları yapılabilir. Söz konusu çalışmalarda TDÖ, ön-test ve son-test puanlarının belirlenmesi amacıyla kullanılabilir. Üniversitelerde okutulmakta olan Topluma Hizmet Uygulamaları dersini alan ve almayan öğrencilerin toplumsal duyarlılık düzeylerinin karşılaştırıldığı araştırmalar yürütülebilir. Ayrıca toplumsal duyarlılık ile ilişkili olabilecek çeşitli değişkenlerin belirlenmesi amacıyla ilişkisel araştırmalar yapılabilir. Böylece toplumsal duyarlılığı etkileyebilecek faktörler belirlenerek bireylerin toplumsal duyarlılık düzeylerinin yükseltilmesine yönelik müdahale çalışmalarına katkı sağlanabilir. Bu çalışmanın yalnızca üniversite öğrencilerinden toplanan verilerle yürütülmesi bir sınırlılık olarak değerlendirildiğinde, farklı örneklemelerden veri toplanarak ölçeğin psikometrik özelliklerinin sınanması amacıyla çeşitli araştırmalar yürütülebilir.

Sonuç olarak TDÖ'nün (Ek-1), üniversite öğrencilerinin toplumsal duyarlılıklarını, bir diğer ifadeyle toplumdaki diğer bireylerin faydalarına yönelik davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçek olduğu ifade edilebilir. Bu ölçek, beşli Likert tipi olarak tasarlanmış ve "Her Zaman", "Sıklıkla", "Bazen", "Nadiren" ve "Hiç" şeklinde cevaplayıcının kendisine uygun olarak seçebileceği seçenekler belirlenmiştir. Bu kapsamda TDÖ 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçek üniversite öğrencilerine uygulanmakta olup, bireysel veya grup çalışması halinde kullanılabilir. Ölçeğin puanlanması her bir madde için "Her Zaman (5)", "Sıklıkla (4)", "Bazen (3)", "Nadiren (2)" ve "Hiç (1)" şeklinde yapılmaktadır. Ölçekten minimum 12 maksimum 60 puan alınmakta ve yüksek puan, toplumsal duyarlılığın yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir – F.B., S.B.; Tasarım – F.B., S.B.; Denetleme – F.B.; Kaynaklar – F.B., S.B.; Malzemeler – F.B., S.B.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi – F.B., S.B.; Analiz ve/veya Yorum – F.B., S.B.; Literatür Taraması – F.B., S.B.; Yazıyı Yazan – F.B., S.B.; Eleştirel İnceleme – F.B.; Diğer – F.B., S.B.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – F.B., S.B.; Design – F.B., S.B.; Supervision – F.B.; Resources – F.B., S.B.; Materials – F.B., S.B.; Data Collection and/or Processing – F.B., S.B.; Analysis and/or Interpretation – F.B., S.B.; Literature Search – F.B., S.B.; Yazıyı Yazan / Writing Manuscript – F.B., S.B.; Critical Review – F.B.; Other – F.B., S.B.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Açar, S. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler dersinde gözlem gezisi uygulamasının öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine ve çevre duyarlılığına etkisi* (Tez no. 298037) [Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Akın, Ü., Akın, A., ve Abacı, R. (2007). Öz-duyarlık Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması [Self-Compassion Scale: The Study of Validity and Reliability]. *H. U. Journal of Education*, 33, 1-10.
- Anlı, G. (2019). Adaptation of the prosocial behavioral intentions scale for use with Turkish participants: Assessments of validity and reliability. *Current Psychology*, 38(4), 950-958.
- Baumsteiger, R., & Siegel, J. (2018). Measuring prosociality: The development of a prosocial behavioral intentions scale. *Journal of Personality Assessment*, 15, 1-10.
- Bender, L., Walia, G., Kambhampaty, K., Nygard, K. E., & Nygard, T. E. (2012). Social sensitivity and classroom team projects: An empirical investigation. In *Proceedings of the 43rd ACM technical symposium on Computer Science Education*, pp. 403-408.
- Bowling, A. (2014). *Research methods in health: Investigating health and health services*. McGraw-Hill Education.
- Boyce, P., & Parker, G. (1989). Development of a scale to measure interpersonal sensitivity. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 23, 341-351.
- Bozkan, R. E. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin toplumsal duyarlılıklarının incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. Sakarya Üniversitesi Açık Erişim. <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/74431/T08154.pdf?sequence=1>
- Büyükoztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Chen, G. M., & Starosta, W. J. (2000). The development and validation of the Intercultural Sensitivity Scale. *Human Communication*, 3(1), 3-14.
- Çetin, T. ve Sönmez, Ö. M. (2009). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersinin amaç ve içeriğine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(3), 851-875.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyükoztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi.
- Doğan, T. ve Sapmaz, S. (2012). Kişilerarası Duyarlılık Ölçeğinin Türk Üniversite Öğrencilerinde Psikometrik Analizi [Psychometric Analysis of the Interpersonal Sensitivity Measure (IPSM) Among Turkish Undergraduate Students]. *Journal of Theoretical Educational Science*, 5(2), 143-155.
- Ergin, D. Y. (1995). Ölçeklerde geçerlik ve güvenirlik [Validity and reliability of 1st scale]. *Marmara University Atatürk Education Faculty Journal of Educational Sciences*, 7(7), 125-148.
- Erkuş, A. (2003). *Psikometri üzerine yazılar*. TPD Yayınları.

- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. Sage Publication.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education*. The McGraw-Hill.
- Green, E. G., Deschamps, J., & Páez, D. (2005). Variation of individualism and collectivism within and between 20 countries a typological analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(3), 321-339.
- Goetz, J. L., Keltner, D., & Simon-Thomas, E. (2010). Compassion: An evolutionary analysis and empirical review. *Psychological Bulletin*, 136(3), 351-374.
- Haviland, W. A. (2002). *Kültürel antropoloji*. (H. İnanc ve S. Çiftçi, Çev.). Kaknüs Yayınevi.
- Helwig, C. C. (2006). The development of personal autonomy throughout cultures. *Cognitive Development*, 21(4), 458-473.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. Sage
- İnal, H., Yılmaz Koğar, E., Demirdüzen, E. ve Gelbal, S. (2017). Cronbach Alfa katsayısı: Bir meta analizi çalışması [Cronbach's Coefficient Alpha: A Meta-Analysis Study]. *H.U. Journal of Education*, 32(1), 18-32.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde insan ve insanlar*. Evrim Yayınevi.
- Kardinasari, R., Iskandar, T. Z., Nugraha, Y., & Jatnika, R. (2019). Social sensitivity effect to public service competence and its Impact on the head of sub-district performance in West Java Province. *Psychology*, 9(1), 22-31.
- Kumari, R. (2017). Comparative study of social sensitivity, social skill and social relation of rural area and urban area working women of Himachal Pradesh. *International Journal of Advanced Research and Development*, 2(5), 14-17.
- Kuşcu-Karatepe, H., & Yıldırım, A. (2020). The development of a political awareness scale and psychometric testing on nurses in Turkey: A methodological study. *MANAS Journal of Social Studies*, 9(4), 2418-2429.
- Küçüköğlu, A., Korkmaz, Z. S., Köse, E. ve Taşgın, A. (2014). Öğretmen adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları dersine ilişkin görüşleri üzerine bir inceleme [An analysis on preservice teachers' views about community service learning]. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 5(17), 1-26.
- Külekçi, E. ve Özgan, H. (2015). Üniversite öğrencilerinin algılarına göre sosyal sorumluluk alanında görev alma nedenleri ve sonuçları [University students' perceptions on reasons and implications of their taking social responsibility]. *Anatolian Journal of Educational Leadership and Instruction*, 3(2), 1-15.
- McDonald, R. P., & Ho, M. H. R. (2002). Principles and practice in reporting structural equation analyses. *Psychological Methods*, 7(1), 64-82.
- Neff, K. D. (2003). Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity*, 2, 85-101.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory*. McGraw-Hill.
- Nurdiansyah, E. (2016, 7-9 September). *Improving social sensitivity in society with internalization value of multicultural education* [Paper presentation]. Sriwijaya University Learning and Education International Conference, Palembang, Indonesian.
- Öcal, A., Demirkaya, H. ve Altınok, A. (2013). İlköğretim öğrencilerine yönelik sosyal duyarlılık ölçeğinin geliştirilmesi [Development of social sensitivity scale for primary school students]. *Pegem Journal of Education and Instruction*, 13(1), 67-76.

- Özdemir, M. ve Tokcan, H. (2010). Topluma hizmet uygulamaları dersinin öğretmen adaylarının görüşlerine göre değerlendirilmesi [Evaluation of community service course according to pre-service teachers' views]. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 41-61.
- Rothenberg, B. B. (1968). Children's social sensitivity and the relationship to interpersonal competence, intrapersonal comfort, and intellectual level. *ETS Research Bulletin Series*, 1, i-81.
- Salovey, P. ve Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 9(3), 185-211.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Somerville, L. H. (2013). The teenage brain: Sensitivity to social evaluation. *Current Directions in Psychological Science*, 22(2), 121-127.
- Spreng, R., N., Kinnon, C. M., Mar, R. A., & Levine, B. (2009). The Toronto Empathy Questionnaire: Scale development and initial validation of a factor-analytic solution to multiple empathy measures. *Journal of Personality Assessment*, 91(1), 62-71.
- Staub, E (1979). *Positive social behavior and morality: Socialization and development*. Academic Press.
- Staub, E. (2012). Psychology and morality in genocide and violent conflict: Perpetrators, passive bystanders, and rescuers. In M. Mikulincer & P. R. Shaver (Eds.), *Herzliya series on personality and social psychology: The social psychology of morality: Exploring the causes of good and evil* (p. 381-398). American Psychological Association.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2012). *Using multivariate statistics*. Pearson.
- Taber, K. S. (2018). The use of Cronbach's alpha when developing and reporting research instruments in science education. *Research in Science Education*, 48(6), 1273-1296.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Tekin, H. (1993). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Yargı.
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. TPD Yayınları.
- Triandis, H. C., Bontempo, R., & Villareal, M. J. (1988). Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-in-group relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(2), 323-338.
- Totan, T., Doğan, T., & Sapmaz, F. (2012). The Toronto Empathy Questionnaire: Evaluation of psychometric properties among Turkish university students. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 46, 179-198.
- Üstün, E. (2011). *Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve etnikmerkezcilik düzeylerini etkileyen etmenler* (Tez no. 279131) [Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Yavuzer, N. (2011). İlişkiler ve kişilerarası güven. Yavuzer, H. (Ed.), *Evlilik okulu* içinde (ss. 75-91). Remzi Kitapevi.
- Wasti, A. ve Erdil, S. E. (2007). Bireycilik ve toplulukçuluk değerlerinin ölçülmesi: Benlik kurgusu ve Indcol ölçeklerinin Türkçe geçerlemesi [Measurement of individualism and collectivism: validation of the self construal scale and indcol in Turkish]. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7, 39-66.
- Wheaton, B., Muthen, B., Alwin, D., F., & Summers, G. (1977). Assessing reliability and stability in panel models. *Sociological Methodology*, 8(1), 84-136.

Ek-1

Toplumsal Duyarlılık Ölçeği (TDÖ)

Lütfen aşağıdaki cümleleri okuyarak cümlelerin karşısında yer alan ve sizi en iyi şekilde temsil ettiğini düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

	Her Zaman	Sıklıkla	Bazen	Çok Nadir	Hiçbir Zaman
1- Komşuluk ilişkilerini önemser ve komşularımı ziyaret ederim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
2- Farklı fikirlere saygı duyarım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
3- Gerekli durumlarda polisi ararım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
4- Madde bağımlısı olan bireylere yardımcı olmak isterim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
5- Yakınlarımdan biri hastalandığında ziyarete giderim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
6- Gerekli durumlarda itfaiyeyi ararım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
7- Yakınlarımdan biri kayıp yaşadığında tazyiye giderim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
8- Savaş mağdurlarına yardımcı olmak isterim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
9- İnsanlar etnik grup ve dillerinden dolayı ayrımcılık görmemelidir.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
10- Gerekli durumlarda ambulansı ararım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
11- İnsanların inançlarına karşı saygılıyım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
12- Şiddet mağduru kadınlara destek olurum.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)